

УДК 619:616.379–008.64:616–071/.085:636.7

ЗЕМЛЯНСЬКИЙ А.О., аспірант

Науковий керівник – **ТИМОШЕНКО О.П.**, д-р біол. наук, професор

Луганський національний аграрний університет

ВПЛИВ ІНСУЛІНОТЕРАПІЇ НА МЕТАБОЛІЧНІ ПОКАЗНИКИ СИРОВАТКИ КРОВІ СОБАК ЗА ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ

У статті висвітлюється цукровий діабет як одне з найбільш розповсюджених ендокринних захворювань у собак середньої та старшої вікових груп, яке уражує всі органи і системи. Доведено, що несвоєчасна діагностика і лікування цього захворювання призводять до швидкого розвитку ускладнень і загибелі тварин. Нами було обстежено 16 собак з клінічними симптомами цукрового діабету віком від 7 до 10 років. За цукрового діабету в собак найбільш чутливими біохімічними тестами, що відображали порушення біохімічних процесів в організмі тварин, виявились глюкоза, загальний холестерол, тригліцероли та показники ліпідограми, рівень яких був підвищений до початку лікування. Ці тести змінювались у разі застосування інсуліно- та дієтотерапії, що проявлялось у зниженні їх рівня (хоча й не в усіх тварин) до меж контрольної групи.

Ключові слова: собаки, цукровий діабет, діагностика, лікування, сироватка крові, біохімічні показники.

Постановка проблеми. Цукровий діабет – одне з найбільш розповсюджених ендокринних захворювань у собак середньої та старшої вікових груп, яке уражує всі органи і системи [1]. Це фактично ціла група метаболічних (обмінних) хвороб, що характеризуються гіперглікемією, глюкозурією, часто кетонурією, які є результатом або дефектів секреції інсуліну, або зниження чутливості рецепторів інсулінозалежних тканин до дії інсуліну внаслідок розвитку інших патологій як заразного, так і незаразного генезу. Хронічна гіперглікемія за діабету поєднується з частим пошкодженням, дисфункцією і недостатністю різних органів, особливо кровоносних судин, а також очей, нирок, нервів, серця, печінки, шкіри та ін. [2]. Цукровий діабет – це ендокринне порушення роботи підшлункової залози, яке можливо порівняти зі станом пантери, яка прокинулася (за образом висловом академіка О.І. Абрикосова) [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розвиток діабету залучаються кілька патогенетичних процесів: від аутоімунного пошкодження β-клітин підшлункової залози із подальшим дефіцитом інсуліну – до порушень, що провокують резистентність до дії інсуліну. Основою порушення метаболізму вуглеводів, жирів і білків за діабету є недостатність дії інсуліну у тканинах-мішенях. Це результат неадекватної секреції інсуліну або зниженої тканинної відповіді на інсулін в одній або декількох точках за дії гормону. Порушення секреції інсуліну та резистентність до його рецепторів іноді співіснують в одного і того ж хворого, й інколи незрозуміло, яке порушення є первинною причиною гіперглікемії [4].

Згідно із термінологією, яку використовують у гуманній медицині, цукровий діабет собак також ділять на перший тип, або інсулінозалежний, і другий тип, або інсулінонезалежний, а також третій – транзиторний (або перехідний) і четвертий – вторинний цукровий діабет. Цукровий діабет першого типу є наслідком генетичної схильності та аутоімунного ураження β-клітин острівків Лангерганса, який характеризується абсолютною чи відносною недостатністю синтезу інсуліну. Перший тип цукрового діабету притаманний більшості собак молодого і середнього віку, які страждають на це захворювання. Характерною ознакою цукрового діабету другого типу є резистентність до інсуліну і дисфункція β-клітин. Поступова їх дегенерація відбувається за рахунок підвищеного синтезу інсуліну. Незважаючи на це, лікування собак теж проводять інсуліном. Вторинний та перехідний цукровий діабет зустрічаються в собак рідко і можуть бути наслідком іншого захворювання, частіше панкреатиту [5].

У медицині цукровий діабет людини досить добре вивчений, проте аналіз літературних даних вказує, що багато аспектів, які стосуються цукрового діабету тварин, недостатньо досліджені [1]. У доступних джерелах вітчизняної і зарубіжної літератури мінімально висвітлені такі питання, як вибір лікування, безпосередня необхідність інсулінотерапії і правильний підбір препарату й дози, що є індивідуальним для кожної окремої тварини.

Мета дослідження – встановити рівень деяких показників клінічного метаболізму до та в процесі лікування цукрового діабету собак, які утримувались у м. Луганськ і надходили в державні та приватні клініки ветеринарної медицини.

Матеріали та методи дослідження. Було обстежено 16 собак з клінічними симптомами цукрового діабету віком від 7 до 10 років. У цю групу увійшли 6 самиць та 10 самців із наступними клінічними симптомами: спрага, поліурія, схуднення (8 тварин), ожиріння (3),

помутніння рогівки (2), свербіж (8), запах ацетону (4 тварини). З них було відібрано 7 собак, які були обстежені за допомогою біохімічних методів. Усі тварини утримувались на змішаній дієті.

У сироватці крові визначали вміст глюкози, білірубину, загального білка, сечовини, креатиніну, загального холестеролу, β -ліпопротеїнів, триацилгліцеролів (ТГ) та хондроїтинсульфатів, активність АЛАТ, АсАТ, лужної фосфатази (ЛФ), колоїдну стійкість білків (визначали тимоловою пробою). Усі біохімічні дослідження проводили методиками, викладеними в посібниках В.І. Левченка зі співавт. та М.І. Карташова зі співавт. [6, 7].

Лікування тварин проводили за наступною схемою: інсулін Актрапід у дозі від 0,5 до 1 МО/кг, 2 рази на добу, через 10 хв після годівлі. Дозу інсуліну підбирали індивідуально. Хворих тварин годували двічі на добу без обмеження вживання води. Для годівлі використовували: гречану та/або рисову каші, овочі (морква, буряк), відварену яловичину та курятину без кісток, відварену морську рибу. Для корекції функцій печінки собакам упродовж 45 днів застосовували карсил у дозі 1 таблетка на 10 кг маси тіла, 2 рази на добу, після годівлі. Повторне дослідження сироватки крові собак проводили на 45-ту добу із початку лікування.

Усі розрахунки отриманих даних здійснювали на персональному комп'ютері за допомогою статистичної програми *STATISTICA 7.0 (StatSoft, USA)* із визначенням середньоарифметичного (M), похибки середньої (m), довірчого інтервалу (DI) та показників лімітів (Lim) [8].

Результати досліджень та їх обговорення. Результати біохімічних досліджень за цукрового діабету собак до лікування та після його завершення наведені в таблицях 1–3.

Спостерігаються значні зміни рівня показників обміну ліпідів та ліпопротеїнів (табл. 1). Так, концентрація холестеролу (за лімітами) перевищує верхню межу у клінічно здорових собак і складає в середньому $9,07 \pm 0,91$ ммоль/л. Після лікування показник достовірно знижується на 41,2%. Аналогічною є спрямованість змін рівня триацилгліцеролів, який до початку лікування становив $1,77 \pm 0,21$ ммоль/л. У процесі лікування відбувається достовірне зниження вмісту триацилгліцеролів майже у 2 рази. Ці результати відповідають даним, які були одержані іншими дослідниками щодо порушення обміну ліпідів за цукрового діабету в собак [9].

Таблиця 1 – Вміст ліпідів та ліпопротеїнів у сироватці крові собак за цукрового діабету, ммоль/л ($n=7$)

Показник	Загальний холестерол	Триацилгліцероли	Холестерол ЛПВГ	Холестерол ЛПНГ	Холестерол ЛПДНГ
Клінічно здорові тварини, ДІ ^o	4,16–5,26	0,57–0,91	3,26–4,32	0,45–0,71	0,21–0,39
До лікування					
$M \pm m$	$9,07 \pm 0,91$	$1,77 \pm 0,21$	$6,10 \pm 0,30$	$2,10 \pm 0,56$	$0,80 \pm 0,10$
Lim	5,93–12,81	0,94–2,72	4,66–7,01	0,46–4,67	0,43–1,25
ДІ ^o	6,91–11,22	1,27–2,27	5,43–6,86	0,77–3,43	0,56–1,04
Після лікування					
$M \pm m$	$5,33 \pm 0,25^*$	$0,90 \pm 0,06^*$	$4,50 \pm 0,22^*$	$0,40 \pm 0,06$	$0,42 \pm 0,03^*$
Lim	4,58–6,02	0,65–1,12	3,85–5,24	0,22–0,72	0,3–0,51
ДІ ^o	4,74–5,92	0,78–1,06	3,98–5,02	0,26–0,54	0,35–0,49

Примітки: * $p < 0,05$ за порівняння показників до і після лікування; ДІ^o – довірчий інтервал.

Значно менше відомо про динаміку змін окремих фракцій ліпопротеїнів за цього захворювання, у тому числі за інсулінотерапії. За нашими даними, до початку лікувальних заходів відбувається підвищення рівня фракції холестеролу ЛПВГ, частка яких у сироватці крові клінічно здорових собак, на відміну від людини, більша, ніж інших фракцій [10]. Було встановлено достовірне збільшення вмісту холестеролу ЛПВГ у хворих собак порівняно з клінічно здоровими. Про це свідчить довірчий інтервал, який у клінічно здорових тварин становить 3,26–4,32, а за цукрового діабету – 5,43–6,86 ммоль/л. За проведеного лікування відбувається зниження концентрації холестеролу ЛПВГ у 1,4 рази ($p < 0,05$).

Уміст холестеролу ЛПДНГ у собак за цукрового діабету також підвищений, що видно під час порівняння довірчого інтервалу клінічно здорових та хворих собак. Середній показник вмісту холестеролу ЛПДНГ за цукрового діабету в собак становить $0,80 \pm 0,10$ ммоль/л, а в процесі лікування він знижується в 1,9 рази. Вміст холестеролу ЛПНГ у собак за цукрового діабету коливається у значних межах. Якщо у клінічно здорових тварин довірчий інтервал становить 0,45–0,71 ммоль/л, то за цукрового діабету ліміти ЛПНГ – від 0,46 до 4,67 ммоль/л. У процесі лікування спостерігається зниження середнього значення вмісту холестеролу цієї фракції більше, ніж у 5 разів. Отже, проведення лікувальних заходів сприяє нормалізації показників обміну ліпідів та ліпопротеїнів у собак за цукрового діабету.

Динаміка змін деяких показників стану білкового обміну та глюкози в сироватці крові собак, хворих на цукровий діабет, до лікування та після нього відображена у табл. 2. Виявилось, що в усіх собак із клінічним проявом тяжкої форми захворювання (спрага, поліурія, розчоси, помутніння рогівки, схуднення, анорексія) значно підвищена концентрація глюкози – від 10,9 до 31,1 ммоль/л, тоді як показники у клінічно здорових собак не перевищують 6,0 ммоль/л, тобто у тварин виражена гіперглікемія [1]. Проведення лікувальних заходів призводило до її зниження у 3,3 рази (за середнім показником). Проте у двох собак (28,6%) показник все ж перевищував верхній діапазон значень у клінічно здорових тварин, що свідчить про необхідність подальшої корекції дози та схеми інсулінотерапії. Слід зазначити, що за цукрового діабету, згідно з даними таблиці 2, не відбувалось достовірних змін рівня загального білка, тимолової проби, сечовини та креатиніну.

Таблиця 2 – Показники обміну білків та вміст глюкози в сироватці крові собак за цукрового діабету (n=7)

Показник	Загальний білок, г/л	Тимолова проба, од. SH	Сечовина, ммоль/л	Креатинін, мкмоль/л	Глюкоза, ммоль/л
Клінічно здорові тварини, ДІ ^о	55,1–75,2	0,0–2,0	3,1–9,2	44,3–138,4	3,4–6,0
До лікування					
M±m	63,60±4,61	1,30±0,09	5,59±0,64	81,80±8,29	19,60±2,55
Lim	50,80–85,60	1,00–1,50	3,42–8,11	53,0–124,0	10,90–31,10
ДІ ^о	52,67–74,53	1,13–1,56	4,08–7,11	62,16–101,44	13,56–25,64
Після лікування					
M±m	66,70±2,41	1,41±0,07	5,27±0,46	91,94±6,22	5,98±0,55*
Lim	59,60–75,2	1,20–1,70	3,82–7,11	69,30–112,00	4,11–8,65
ДІ ^о	60,99–72,41	1,26–1,57	4,16–6,37	77,21–106,67	4,67–7,29

Примітки: * – p<0,05 за порівняння показників до і після лікування; ДІ^о – довірчий інтервал.

Порівнюючи результати досліджень до та після проведеного лікування, не встановлено вірогідної різниці середніх значень цих показників за винятком глюкози.

Результати визначення показників, що дозволяють, в основному, оцінити функціональний стан печінки, наведені у таблиці 3. Активність індикаторних ферментів істотно не змінювалась за цукрового діабету, за винятком незначного підвищення активності АлАТ – 1,40±0,15 ммоль/(год·л), проте у всіх 7 собак показник перевищував норму. Після лікування відбулось вірогідне зниження активності ферменту на 35 %, яке спостерігалось у 100 % тварин. Це свідчить про нормалізацію структури гепатоцитів. Активність АсАТ також була вищою, ніж у клінічно здорових тварин – 0,99±0,07 ммоль/(год·л), хоча менше порівняно з активністю АлАТ. Проте в процесі лікування цей показник вірогідно не змінювався і відновлювався тільки в одній тварині.

Таблиця 3 – Активність індикаторних ферментів, вміст білірубину та хондроїтинсульфатів у сироватці крові собак за цукрового діабету (n=7)

Показник	АлАТ, ммоль/л	АсАТ, ммоль/л	Білірубін, мкмоль/л	ХСТ, г/л
Клінічно здорові тварини, ДІ ^о	0,12–0,86	0,13–0,73	0,9–10,6	0,180–0,220
До лікування				
M±m	1,40±0,15	0,99±0,07	9,60±0,82	0,212±0,016
Lim	0,94–2,14	0,78–1,31	6,70–12,9	0,118–0,300
ДІ ^о	1,04–1,75	0,81–1,16	7,66–11,54	0,163–0,261
Після лікування				
M±m	0,91±0,07*	0,90±0,06	8,00±0,77	0,194±0,010
Lim	0,65–1,14	0,62–1,12	5,30–11,20	0,135–0,254
ДІ ^о	0,74–1,08	0,76–1,02	6,19–9,81	0,159–0,230

Примітки: * – p<0,05 за порівняння показників до і після лікування; ДІ^о – довірчий інтервал.

Вміст загального білірубину за цукрового діабету собак істотно не відрізнявся від показника у клінічно здорових тварин і тільки у двох перевищував верхню межу (10,6 мкмоль/л). У процесі лікування в усіх хворих тварин показник не відрізнявся від здорових. Це свідчить, що за цукрового діабету в собак істотних порушень структури і функції печінки не спостерігалось, за винятком незначного посилення цитолітичного синдрому та білірубінемії в частини тварин.

Під час дослідження показників стану сполучної тканини, а саме хондроїтинсульфатів, їх рівень у хворих на діабет собак перевищував верхню межу показника у клінічно здорових тварин тільки у трьох випадках (49,9 %). Можливо, це свідчить про схильність до фібротизації печінки. На тлі інсуліно- та дієтотерапії не відбувалось достовірних змін концентрації хондрої-

тинсульфатів у хворих тварин, проте у зазначених вище трьох собак із підвищеним вмістом цього аналіту спостерігали тенденцію до нормалізації його рівня.

Отже, за цукрового діабету в собак найбільш чутливими біохімічними тестами, що відображали порушення біохімічних процесів в організмі тварин, виявились глюкоза, загальний холестерол, триацилгліцероли та показники ліпидограми, рівень яких був підвищений до початку лікування. Ці тести змінювались у разі застосування інсуліно- та дієтотерапії, що проявлялось у зниженні їх рівня (хоча й не у всіх тварин) до меж контрольної групи.

Висновки. 1. За цукрового діабету в собак на тлі гіперглікемії спостерігаються значні порушення обміну ліпідів і ліпопротеїнів, що супроводжується зростанням концентрації сироваткового загального холестеролу за рахунок всіх фракцій ліпопротеїнів, а також триацилгліцеролів.

2. Введення інсуліну хворим на цукровий діабет собакам упродовж 45 днів призводить до зниження вмісту загального холестеролу в 1,7, триацилгліцеролів – 2, холестеролу ЛПВГ, ЛПНГ, ЛПДНГ – у 1,4; 5,3 та 1,9 рази відповідно.

3. Гіперглікемія в собак за цукрового діабету до і в процесі лікування інсуліном не супроводжується істотними відхиленнями від показників у клінічно здорових тварин вмісту загального білка, сечовини, креатиніну, білірубину, хондроїтинсульфатів та тимолової проби. Спостерігається незначне зростання активності АсАТ, АлАТ; останній показник нормалізується у процесі лікування тварин інсуліном.

4. Найбільш інформативними біохімічними показниками сироватки крові собак за цукрового діабету є вміст глюкози, холестеролу, триацилгліцеролів, фракцій ліпопротеїнів. Уміст холестеролу ЛПНГ зростає найбільшою мірою порівняно з іншими тестами.

5. Одержані результати будуть використані для подальшого вивчення патогенезу цукрового діабету та діагностичної значущості показників обміну ліпідів та ліпопротеїнів за внутрішніх хвороб тварин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Землянський А.О. Метаболічні показники сироватки крові собак за цукрового діабету / А. О. Землянський // *Наук. вісник Луган. нац. аграр. ун-ту.* – Луганськ, 2013. – № 53. – С. 42–46.
2. Bauer J.E. Lipoprotein-mediated transport of dietary and synthesized lipids and lipid abnormalities of dogs and cats / J.E. Bauer // *J Am Vet Med Assoc.* – 2004. – Vol. 224 (5). – P. 668–675.
3. Игнатенко Н. Сахарный диабет у собак / Н. Игнатенко // *VetPharma.* – 2012. – № 3. – С. 46–52.
4. Nelson R.W. Diabetes Mellitus / R.W. Nelson, S. Ettinger, E.C. Feldman // *Textbook of Veterinary Internal Medicine*, 6th ed. St Louis, MO: Elsevier Saunders, 2005. – P. 1563–1591.
5. Warram J.H. Epidemiology of Diabetes Mellitus / J.H. Warram, A.S. Krolewski // In: C.R. Kahn et al., eds. *Joslin's Diabetes Mellitus*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2005.
6. Ветеринарна клінічна біохімія / [М.І. Карташов, О.П. Тимошенко, Д.В. Кібкало та ін.]; За ред. М.І. Карташова та О.П. Тимошенко. – Харків: Еспада, 2010. – 400 с.
7. Методи лабораторної клінічної діагностики хвороб тварин / [В.І. Левченко, В.І. Головаха, І.П. Кондрахін та ін.]; За ред. В.І. Левченка. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 437 с.
8. Реброва О.Ю. Статистический анализ медицинских данных. Применение пакета прикладных программ STATISTIKA / О.Ю. Реброва. – М.: Меди Сфера. – 2002. – 312 с.
9. Морозенко Д. В. Біохімічні показники метаболізму сполучної тканини у діагностиці захворювань дрібних домашніх тварин: Монографія / Д.В. Морозенко. – Харків, 2011. – 120 с.
10. Kaneko J. Jerry *Clinical Biochemistry of Domestic Animals* / J. Kaneko, J. Harvey, M. Bruss. – Academic Press, 2008. – 932 p.

Влияние инсулинотерапии на метаболические показатели сыворотки крови собак при сахарном диабете.

А.А. Землянский

В статье освещается сахарный диабет в качестве одного из наиболее часто встречающихся эндокринных заболеваний у собак средней и старшей возрастных групп, которое поражает все органы и системы. Доказано, что несвое-временная диагностика и лечение этого заболевания приводит к быстрому развитию осложнений и гибели животных. Нами было обследовано 16 собак с клиническими симптомами сахарного диабета в возрасте от 7 до 10 лет. При сахарном диабете у собак наиболее чувствительными тестами, которые отображали нарушение биохимических процессов в организме животных, оказались глюкоза, общий холестерол, триацилглицеролы и показатели липидограммы, уровень которых был повышен до начала лечения. Эти тесты изменялись при использовании инсулино- и диетотерапии, что проявлялось в снижении их уровня (хотя не у всех животных) до границ контрольной группы.

Ключевые слова: собаки, сахарный диабет, диагностика, лечение, сыворотка крови, биохимические показатели.